

Psikolojik Bakış Açısıyla Sosyal Medya Bağımlılığı ve Yalan Kavramı

Social Media Addiction and Lie Concept from a Psychological Perspective

 Eda Deligöz¹

¹Üsküdar Üniversitesi, İstanbul

ÖZ

Yalan söyleme eylemi, bireylerin davranışlarının altında yatan bilişsel ve sosyal etkenlerle şekillenen, toplum içinde önemli sosyal sonuçları olan, çok boyutlu ve karmaşık bir sorun olarak değerlendirilir. Bireyin yalan söylemesi, kişisel çıkar elde etme, toplumsal kabul görme arzusu, sosyal ilişkileri sürdürme isteği gibi faktörlerle tetiklenebileceği gibi, psikolojik ve psikopatolojik temellere de dayanabilir. Dijital teknolojilerin hızlı gelişimi ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşması ile birlikte, bireylerin sanal ortamda var olma çabası, kendilerini daha cazip veya ilginç göstermek adına doğruyu saptırma eğilimlerini arttırmıştır. Sosyal medya, kişilerin diğer kullanıcılarla sürekli bir etkileşim halinde bulunmasına olanak tanırken, aynı zamanda bu ortamda "sosyal rekabet" olarak adlandırılabilir bir yarış havası yaratmaktadır. Bu durum, kişilerin kendilerini olduğundan farklı gösterme, başarılarını veya yaşam koşullarını abartma gibi davranışları tetiklemekte ve bu platformlarda yalan söylemenin kolaylaşmasına yol açmaktadır. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlarda yalan söyleme eğiliminin artması, bireylerin ruh sağlığını ve psikolojik durumlarını da etkileyebilmektedir. Kişilerin çevrimiçi kimlikleri ile gerçek hayattaki benlikleri arasındaki uyumsuzluk arttıkça, bireylerde depresyon, kaygı bozuklukları ve hatta narsistik eğilimlerin gelişebileceği görülmektedir. Böylelikle, dijital platformlarda yalan söylemenin yaygınlaşması, yalnızca bireysel bir sorun olarak kalmamakta, aynı zamanda toplumun ruh sağlığı açısından da riskler taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, sosyal medya bağımlılığı ve yalan söyleme arasındaki ilişkiye dikkat çekmek ve mevcut literatürde yer alan bilimsel çalışmalar ışığında sosyal medya bağımlılığının bireylerde yalan söyleme eğilimini nasıl artırabileceğini tartışmaktır.

Anahtar sözcükler: Sosyal medya, sosyal medya bağımlılığı, internet bağımlılığı, yalan

ABSTRACT

The act of lying is considered a multidimensional and complex problem that is shaped by cognitive and social factors underlying individuals' behaviors and has important social consequences in society. Lying may be triggered by factors such as personal gain, desire for social acceptance, desire to maintain social relations, or it may be based on psychological and psychopathological foundations. With the rapid development of digital technologies and the widespread use of social media platforms, individuals' efforts to exist in the virtual environment have increased their tendency to distort the truth in order to make themselves more attractive or interesting. While social media allows individuals to interact with other users continuously, it also creates an atmosphere of competition that can be called "social competition" in this environment. This situation triggers behaviors such as making themselves look different than they are, exaggerating their achievements or living conditions, and makes it easier to lie on these platforms. The increasing tendency to lie in social media posts can also affect individuals' mental health and psychological states. As the dissonance between online identities and real-life selves increases, individuals may develop depression, anxiety disorders and even narcissistic tendencies. Thus, the proliferation of lying on digital platforms is not only an individual problem, but also carries risks for the mental health of society. The aim of this study is to draw attention to the relationship between social media addiction and lying and to discuss how social media addiction may increase the tendency to lie in individuals in the light of scientific studies in the existing literature.

Keywords: Social media, social media addiction, internet addiction, lying

Giriş

"Sosyal ağ" kavramı ilk olarak 1954 yılında Barnes tarafından "sosyal ağ, bireyler arasındaki sıradan tanışıklıklardan aile bağlarına kadar uzanan bir ilişki haritasıdır" olarak tanımlanmıştır. (Durmuş vd. 2010, Karaoğlu 2015, Deligöz 2019, Deligöz 2020). Literatürde bilinen en eski sosyal ağ "SixDegrees" olarak adlandırılmakta ve 1997 yılında kurulduğundan bahsedilmektedir (Toprak ve ark. 2009, Altunay 2015). "Sosyal medya" kavramı "sosyal" kelimesi ile "toplum, toplumla ilgili" ve "medya" kelimesi ile "iletişim ortamı, iletişim araçları" olarak ifade edilebilir. (Akyazı ve Kara 2013, Aktaş ve Aktan 2014). Genel olarak sosyal medya

Yazışma Adresi /Address for Correspondence: Eda Deligöz, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

E-mail: edadeligoz93@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 03.02.2024 | **Kabul tarihi/Accepted:** 20.05.2024

kullanıcılarının dijital ortamlarda var olma biçimleri; kimlik temsili, performans, profil hesabı oluşturma, gözlem, teşhir, sanal beden oluşturma, örgütlenme, dijital ortamlarda bir eylem başlatma ve bunu çevrimdışı günlük yaşama aktarma olarak ifade edilebilir (Toprak ve ark. 2009, Buluş ve ark. 2016).

Günümüzde sosyal medya kullanımı, erişim kolaylığı, iletişim ortaklarının ulaşılabilirliği, zaman ve mekân kısıtlarının olmaması, maliyet açısından avantajlı olması, iletişimin unsurlarını karşılaması gibi kullanıcılara sağladığı çeşitli kolaylıklar ile bilinmektedir (Fulk ve ark. 1987, Uluçay ve Uzun 2017). Sosyal medya uygulamalarında kullanıcılar ortak amaçlara sahip sanal gruplara katılabilmekte ve bu gruplarda ortak ilgi alanları dahilinde birbirlerinin profilleri üzerinden hobileri, ilgi alanları, müzik zevkleri, romantik ilişki durumları, eğitimleri ve iş durumları hakkında bilgi edinebilmektedir (Ellison ve ark. 2007, Bekiroğlu ve Hülür 2016). Google ve YouTube'a göre, her dakika on üç saatlik videonun veritabanlarına yüklendiğinden bahsedilebilir (Niedzviecki 2010). Instagram uygulaması ilk çıktığında kullanıcıların sadece fotoğraf çekmesine ve paylaşmasına izin verirken, daha sonra özelliklerine video kaydını da ekleyerek sadece 24 saat içinde kullanıcılar tarafından 5 milyon video yüklendiği söylenebilir (Çetinkaya ve Özdemir 2014). Sosyal medya kullanıcılarının, sanal uygulamalara o kadar bağımlı oldukları söylenebilir ki, fotoğraflar için iyi bir arka plan sağlayıp sağlamayacağını hesaplayarak tatile nereye gideceklerine karar verir hale gelmişlerdir (Niedzviecki 2010).

Dijital ortamlarda sonrasında ortaya çıkan bir özellik olan dijital hikâye anlatımı; ses, grafik, resim, müzik, imge, eğlenceli ve komik filtreler, metin tabanlı anlatıların etkileşimli bir ortamda 24 saatlik bir sunum süreci olduğu ifade edilebilir (Turgut ve Kışla 2015, Kırık ve Yazıcı 2017). Sosyal medya ortamlarında kullanılan hesap adlarının kimi zaman kişinin gerçek kimliğini yansıtırken kimi zaman da hayali, sahte bir hesap adı ile paylaşımlar yapıldığından bahsedilebilir. İnsanlar bazen dijital ortamlardaki paylaşımlarda gerçek kimliklerini daha fazla kullanmakta, kendilerini ait hissettikleri gruplarla karşılaştıklarında genellikle gerçek kimlikleri hakkında konuşmaktadır (Arslan 2014). Gündelik toplum içerisinde kendilerinden memnun olmayan insanların bir yandan sosyal medya ortamlarında başkalarının hayatlarına kıskançlıkla göz attıkları, diğer yandan idealize ettikleri benliklerini dijital ortamlarda teşhir edebildikleri ve sosyal medya ortamlarının kullanıcılara anonim kimliklerin arkasına saklanma imkânı sağladığı söylenebilir (Bozkurt 2018). Dışa dönük kişiler daha fazla fotoğraf yükler, durum güncellemeleri yapar ve profillerinde daha fazla görüntüleme elde ederken; içe dönüklerin daha çok beğeni, yorum ve paylaşım yaptığından bahsedilebilir (Lee ve ark. 2014, Karaoğlu 2015).

Bu çalışmanın amacı, sosyal medya bağımlılığı ve yalan söyleme kavramlarını içeren literatürde yer alan bilimsel yayınlardan yola çıkarak sosyal medya bağımlılığı ve yalan söyleme ilişkisini ele almak ve sosyal medya ortamlarında yalan söyleme eğiliminin artabileceğini belirtmektir.

Sosyal Medya

Sosyal medya ortamlarında, kullanıcıların kendilerini daha fazla kişiye tanıtmaları, başkaları tarafından beğenilmeleri ve onaylanmaları, hayat hikayelerini ve görüntülerini kusursuz bir şekilde paylaşmaları önemli hale gelmektedir (Uğurlu 2015, Koç 2017). "Halo etkisi" kavramı, çekici, güzel ve yakışıklı insanların başkaları tarafından birçok olumlu beceriye ve yüksek sosyal beceri, zekaya sahip olduğunun varsayılması gerçeğiyle ifade edilmektedir (Brand ve ark. 2012, Karaoğlu 2015). Dijital anonimlik olarak adlandırabileceğimiz sosyal medya hizmetleri, cep telefonu kameraları, internetteki ücretsiz uygulamalar, her ortamda var olan fotoğraf ve video paylaşım siteleri, insanların neyin kamusal, neyin özel olması gerektiği konusundaki anlayışlarını değiştirmiştir (Lyon ve Bauman 2013, Çelik ve Özçağlayan 2014). Literatürdeki araştırma sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin %60'ından fazlası başkalarının Facebook profillerini kontrol etme ve başkalarının internette neler yaptığını merak etme eğilimindedir (Lampe ve ark. 2006, Joinson 2008, Tüfekçi 2008, Şener 2010, Tokunaga 2011, Marwick 2012, Ünal 2017).

Günümüzde kullanıcılar konumdan bağımsız olarak faaliyet gösterirken yani yürürken, spor yaparken, işe giderken, ulaşımında seyahat ederken, okulda, işte ve trafikte gibi hemen her ortamda internete bağlanabilmekte ve sosyal medya kullanım oranları sürekli olarak artmaktadır. Sosyal medya ortamlarının kişilerarası ilişkileri güçlendirdiği ve kişinin yeni ortamlara girmesini sağladığı söylenebilir (Çaycı ve Karagülle 2014). Özellikle ergenlerin ve gençlerin dijital ortamları ve sosyal medya mecralarını kullanmaları, bu ortamlara yaklaşımlarını etkilemekte ve gençlerin birçok psikolojik süreç yaşamalarına neden olmaktadır (Heim ve ark. 2007, Boz 2012). Yapılan bir araştırma, sosyal medya profillerinin gerçek kişilerin tanımlayıcı özelliklerine sahip olmadığını ve bu kişilerin daha mutlu, ilgi çekici, eğlenceli ve zeki paylaşımlar yaptıkları için hem profil sahiplerini hem arkadaşlarını hem de diğer kullanıcıları mutsuz ettiğini ortaya koymuştur (Chou ve Edge 2011, Kross ve ark. 2013, Şengün 2014). Yeni nesil mobil teknolojilerin sosyal medyaya bağlanabilmesi ve fotoğraf çekebilmesi, fotoğraf çekme eyleminin dijital ortamlara kaymasına neden olmuştur (Özdemir 2016, Kırık ve Yazıcı 2017).

Günümüzde televizyon karşısında pasif olan izleyiciler, aktif ve sosyal medya araçlarıyla meşgul olmakta, hikayelerini dijital ortamlarda diğer kullanıcılarla paylaşabilmektedir (Akbayır 2016, Kırık ve Yazıcı, 2017).

Yalanın Tanımı (Etimoloji)

Felsefe, psikoloji ve diğer alanlarda olduğu gibi araştırmacılar yalanı tanımlamakta güçlük çekmiş ve bu konuda farklı görüşler ileri sürerek "yalan" kavramına açıklık getirmeye çalışmışlardır. "Yalan" kavramının literatürde birçok biçimi ve türevi olduğu için genel bir tanım yapmak zordur (Üretmen 2008, Uzun 2011, Ulusoy 2020). "Yalan söyleme" davranışının ne zaman gözlemlenmeye başladığını, nasıl bir gelişim gösterdiğini, hangi bilişsel-sosyal faktörlerin onu etkilediğini ve hangi durumlarda ne tür yalanlar söylendiğini açıklayan birçok çalışma bulunmaktadır (Talwar ve Lee 2008, Popliger ve ark. 2011). "Yalan söylemek" kavramı, var olan bir durumu anlatan ya da var olmayan bir durumu varmış gibi ifade eden kişi tarafından kasten, bilinçli ve gönüllü olarak değiştirme eylemi olarak açıklanabilir (Minkler ve Miceli 2004, Saygılı 2004, Druzin ve Li 2011, Kulak 2017, Işık 2018, Çolak ve ark. 2018).

"Yalan" kavramının birçok çeşidi olduğu için literatürde aldatma, blöf yapma, gizleme gibi ifadelerle ilişkilendirilmekte yüz ifadelerinde, eylemlerde ve sözlü iletişimde yer aldığı için yazılı olarak ya da semboller aracılığıyla mesaj olarak ifade edilebileceğinden bahsedilmektedir (Bok 1978). Literatürde "aldatma" olarak geçen "yalan söyleme" kavramı, doğru olduğu bilinen bir şeyi değiştirmek veya yanlış olduğu bilinen bir bilgiyi doğru bir şekilde iletmek gibi kasıtlı bir eylem olarak ifade edilebilir (Knapp ve Comadena 1979, Zuckerman ve ark. 1981, Ekman 1996, DePaulo ve Kashy 1998).

Arapça'da "kizb", Latince'de "yalan" kelimesi ile ifade edilen Türkçe'deki "yalan" kelimesi; gerçeği gizlemek, birini aldatmak, asılsız, kurgu, saptırma, doğru olmayan ve uydurma sözler anlamına gelen tutum veya davranışlar (Köknal 1998, Püsküllüoğlu 2004), "yanlış olduğu bilinen bilgileri bilerek başkalarına doğruymuş gibi aktarmak, ödüllendirilmek veya birisine zarar vermek için bir kimseyi açıkça yanıltma girişimi" (Zuckerman ve ark. 1981, DePaulo ve Kashy 1998, Yavuzer 2000) yalan uydurmak, blöf yapmak, abartmak, gizlemek, aldatmak, beyaz yalan söylemek, örtbas etmek, yalan söylemek, hile yapmak, yalan ve türevlerini ifade etmek için aldatmak (Püsküllüoğlu 2004) olarak ifade edilebilir.

"Yalan söylemek", bir veya birkaç kişinin bir olay hakkında neler olup bittiği hakkında başkalarında yanlış anlamalar yaratma çabalarını ifade eder (Goffman 1967) ve yalan türlerini açıklamak için yaklaşık 50 terim kullanılabilir; uydurma, küçük yalan, yanıltıcı, numara yapma, ispiyonculuk, aldatma vb. iken Lee ve Ross (1997) yalan söylemenin üç bileşeni olduğunu açıklamış; "ifade yanıltır", "konuşmacı ifadenin yanlış olduğunu bilir" ve "konuşmacı kasıtlı olarak diğer kişiyi aldatmakta" şeklinde bahsedilmiştir.

Yalan Türleri

Goffman (1967) yalan türlerinde zararsız ve kabul edilebilir "faydacı" yalanlar olarak sınıflandırmış; zararlı ve kabul edilemez olanlara "kendi kendine hizmet eden" yalanlar olarak ifade etmiştir. Lewis (1993) yalanı sınıflandırırken, yalanı söyleyen kişinin niyetini ve kime fayda sağladığını vurgular ve "kendini kandırma" olarak tanımlamaktadır. DePaulo ve arkadaşları (1996) çalışmalarında, yetişkin katılımcılarla yaptıkları görüşmelere dayanarak üç farklı yalan türü bulmuşlar; açık yalanlar, abartılı yalanlar ve kurnaz yalanlar olarak ifade etmektedir. Depaulo ve arkadaşları (2004) dört farklı yalan türünü ciddi yalanlar, küçük yalanlar, egoist yalanlar ve diğer odaklı yalanlar olarak açıklamıştır. Aydın'ın (2020) çalışmasına göre yalan türleri "prososyal yalan", "olumsuz yalan" olarak sınıflandırılmış ve yalan türleri olarak açıklanmış, "özgecil prososyal yalan", "egoist olumsuz yalan", "antisosyal yalan", "gerçek yalan", "beyaz yalan", "belirsiz gri yalan" ve "meşru gri yalan" kavramlarına açıklık getirilmiştir.

Ulusoy'un (2020) çalışmasına göre, yalan türleri arasında "aldatıcı yalanlar", "patolojik yalanlar" ve "beyaz yalanlar" yer almaktadır. Uzun (2011) çalışmasında ergenlik döneminde kullanılan yalan türlerini hayali yalanlar, taklit yalanlar, toplumsal yalanlar, savunma amaçlı yalanlar ve yüceltilmiş yalanlar olarak tanımlamaktadır. Çetiner-Sağel (2021) çalışmasında yalan türlerini, insanların kendileri için söyledikleri yalanlar (araçsal yalanlar) ve başkaları için söyledikleri yalanlar (kibar yalanlar, sır saklamak için söylenen yalanlar) olarak açıklamıştır.

Duygudurum bozukluklarının bir belirtisi olarak kabul edilen "patolojik yalan"; kişinin ifadelerinde savunma mekanizmalarının etkin rol oynadığı (Karpman 1949) ve yapılan eylemin karşındaki kişiye zarar verip kişinin gelişimini, kişiliğini olumsuz yönde etkilediği, bilinçaltı düzeyde meydana gelen ve kendini kandırmayı içeren durumların söz konusu olabileceği şeklinde ifade edilmektedir. Yalan söyleyen kişiyi zor durumda bırakan (Ford 1997), yalanı hayatının merkezinde tutan, yalan söylemenin gerçekliğine inanan ve yalanı bir amaç olarak gören

insanlar zevk için yalan söylemeyi seçebilirken (Samsakçı 2015), ekonomik çıkar veya amaç dışındaki nedenlerle de yalan söylemeyi tercih ettiklerinden bahsedilebilir. Bireyler bu durumu bir tür nörolojik bozukluk nedeniyle yaşayabilirler. Kimseyi gücendirmemek veya kimseye zarar vermemek amacıyla söylenen yalanlar, antisosyal yalanların aksine beyaz yalanlar (olumlu sosyal yalanlar) olarak tanımlanmaktadır (Oğuz ve Kara 2018).

Yalan söyleyen kişiler farkında olmadan olayları gizleyebilir veya inkar edebilir, ancak beden dili asla yalan söylemez (Peker 1995). İnsanların yalan söylemek için kelimeleri kullanmaları gerekli değildir. Olumsuz duygular yaşamak, daha az göz teması ve beden yönelimi, yüz hatlarında ifade eksikliği, yoksunluk belirtileri, kişinin çatışma duygusunu çözmek için ekstra zihinsel çaba sarf etmesi (Vrij 2008), konuşma sırasında kişinin söyleyeceği kelime hakkında düşünme ihtiyacının artması, aniden bir soruyla karşılaşma olasılıklarının değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir.

Davranışsal yalan tespiti; yüz ifadesindeki değişiklikleri, vücut hareketini, ses değişikliğini, boğaz temizlemeyi, derin veya sığ nefes almayı ve kelimeler arasında uzun bir duraklamayı içerebilir (Ekman 1996). Yalan söyleme davranışının incelenmesinde göz teması, yüz ifadeleri, gülümsemeler ve vücut hareketleri gibi sözel olmayan ipuçları önemli olsa da (Uzun 2011), yalan söylemek genellikle doğru bilginin bastırılmasını ve reddedilmesini içerir. Her ne kadar bir yanıt üretmeyi içerse de, böyle bir pratik başarı, doğruyu söylemede kullanılanlara ek olarak bilişsel süreçler gerektirir (Williams ve ark. 2013).

Sosyal Medya ve Bağımlılık

İnternet bağımlılığı (Griffiths 1996, Young 1998, Kj 2001, Shapira ve ark. 2003, Uzun ve ark. 2016, Aydoğmuş ve Demir 2017), sosyal medya bağımlılığı (Kuss ve Griffiths 2012, Griffiths 2013, Ünal- Tutgun 2015, Van den Eijnden ve ark. 2016), akıllı telefon bağımlılığı (Kwon ve ark. 2013, Lin ve ark. 2014) davranışsal bağımlılıklar sınıfında ifade edilmektedir. Davranışsal bağımlılıklar çoğunlukla oyun bağımlılığı, seks bağımlılığı, bilgisayar bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı ve internet bağımlılığı gibi fiziksel bir maddeye bağlı olmayan davranış temelli bağımlılıklardır (Kim ve Kim 2002, Greenfield 2002, Ektiricioğlu ve ark. 2020). Bağımlılık davranışı sergileyen bireyler genellikle davranışlarını kontrol etmekte zorlanırlar ve olumsuz sonuçlara rağmen eylemlerini sergilemeye devam ettikleri söylenebilir (Henderson 2001, Griffiths 2005, APA 2013).

Teknolojik araçların işlevleri içerisinde etkileşime izin veren ses ve görüntü gibi etkilerin varlığı bireylerin bağımlılık eğilimini artırabilmektedir (Griffiths 1999, Günüş ve Kayrı 2010). İnternetin ve internet üzerinden gerçekleştirilen faaliyetlerin de bir bağımlılık kaynağı olduğundan bahsedilebilir (Griffiths ve Szabo 2014, Ektiricioğlu ve ark. 2020). Davranışsal bağımlılık başlığı altında yer alan sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı gibi kavramlar ise etken maddesinin internet olduğu bağımlılıklar olarak ifade edilebilir (Kwon ve ark. 2013, Van den Eijnden ve ark. 2016). Literatürde internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı kavramlarını teknolojik bağımlılıklar başlığı altında değerlendirmek mümkündür (Kuss ve Griffiths 2012, Ektiricioğlu ve ark. 2020).

Literatürde "teknoloji bağımlılığı" terimi internet ve teknolojik cihazların kullanımı ile ilişkilendirilmektedir. Aşırı kullanım, kullanma isteğinin tatmin edilememesi, günlük aktivitelerin ihmal edilmesi, aşırı kullanım nedeniyle sosyal ve kişilerarası ilişkilerin zarar görmesi, olumsuz duygulardan ve yaşam stresinden kaçış aracı olarak görülmesi, kullanımı azaltmada sorun yaşanması, internete erişim olmadığında gergin ve kızgın hissetme, kullanım süresi miktarı ve miktarı hakkında yalan söyleme davranışının eşlik ettiği bir örüntü olarak tanımlanmaktadır (Griffiths 1995, Young 1997, Kwon ve ark. 2013, Karabulut ve Gökler 2023). "Bağımlılık" kavramının sadece kimyasal madde bağımlılığı tanı kriterleri çerçevesinde ele alınmasının eksik bir yaklaşım olacağı, bağımlılık tanısında teknoloji bağımlılığı ve belirtilerini içeren tanı kriterlerinin kullanılmasının önemli olduğu söylenebilir (Griffiths 1995, (Griffiths 2005, Kuss ve ark. 2014). Ektiricioğlu ve ark.'nın (2020) çalışmasında "teknoloji bağımlılığı" kavramının tanı kriterleri tıpkı kimyasal madde bağımlılıkları gibi belirlenmiş; belirginlik, duygudurum değişikliği, tolerans, yoksunluk belirtileri, çatışma, nüks evreleri olarak ifade edilir.

İnternet oyun oynama bozukluğu DSM-5'te meşguliyet, tolerans, yoksunluk belirtileri, süreklilik, yer değiştirme, zararlarını bilmesine rağmen aşırı kullanıma devam etme, kendisini durduramama, yalan söyleme, kaçma ve çatışma olmak üzere dokuz maddelik tanı kriterleri ile ifade edilmektedir (Ektiricioğlu ve ark. 2020). İnternet oyun oynama bozukluğu (IGD) için önerilen dokuz tanı kriteri internet oyunlarıyla aşırı meşgul olma, oyun oynamadığında yoksunluk belirtileri yaşama, istenen uyarılmayı elde etmek için uzun süre oyun oynama, bırakma veya başarısız sonuçlarla azaltma girişimleri, diğer hobilere ve aktivitelere olan ilginin azalması, ne kadar oyun oynandığını gizlemeye çalışma, başkalarına yalan söylemek, sorunlardan kaçmak ya da olumsuz

duygulardan kurtulmak için oyun oynamak, internet oyunlarına katılım nedeniyle önemli kişilerarası ilişkilerde azalma ve iş-egitim-kariyer fırsatlarını kaybetmek şeklinde ifade edilebilir (APA 2013, Nazlıgül-Denizci ve ark. 2018, Özmen ve ark. 2021).

Sosyal Medya ile Yalan Arasındaki İlişki

Literatürde yer alan sosyal iletişim becerileri ile yalan söyleme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, dışadönüklük ile yalan söyleme başarısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Riggio ve Friedman 1983, Riggio ve ark. 1987) ve yüksek kendini izleme düzeyleri ile yalan söyleme başarısı arasında (Zuckerman ve ark. 1979, DeTurck ve Miller 1990) pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Çalışmasında (Uzun 2011), yalan söylemenin altında yatan güdülerin başkalarını zarar ve utançtan kurtarmak, kendini veya bir başkasını ceza veya onaylamamaktan korumak, yetkilileri kendi çıkarı için etkilemek, kendini daha iyi göstermek veya bir avantajı korumak, başkalarını kendi yararına bir şey yapmaya ikna etmek, kişisel kazanç için birine zarar vermek olarak ifade edilebilir.

Çalışmasında (Kam 2003), yalan söylemeye neden olan motivasyonları dört genel kategoride gruplandırdı; kendine fayda sağlamak, başkalarına fayda sağlamak, ilişkiye fayda sağlamak olarak açıklanır ve farklı motivasyonlar temel ödüller, çağrışımsal ödüller, benlik saygısı ile ilgili ödüller ve diğer ödüller şeklinde kategorize edilmiştir. Çalışmalarında (Buller ve Burgoon 1996), yalan söyleyenin niyetiyle ilgili olarak araçsal, ilişkisel ve kimlikle ilgili olarak üç tür motivasyondan bahsetmiştir.

Literatürde adını sıkça duyduğumuz "internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı (nomofobi), teknoloji bağımlılığı, problemlili internet kullanımı (PIK), internet oyun bozukluğu (IOD)" psikopatolojik bağımlılık tanı ölçütlerinde "yalan söyleme" davranışı sıklıkla yer almaktadır (Nazlıgül- Denizci ve ark. 2018, Ektiricioğlu ve ark. 2020, Özmen ve ark. 2021, Karabulut ve Gökler 2023). Teknolojinin aşırı kullanımı bireyin sosyal ve psikolojik dünyasını olumsuz yönde etkilemekte ve sorunlu bir duruma dönüşerek ergen ve gençlerin yaşamlarında sıkıntılara ve yaşamın önemli alanlarında aksamalara yol açabildiğinden, ciddi bir psikopatolojik duruma dönüşmeden erken müdahaleye dikkat çekmek gerekmektedir (Shaw ve Black 2008, Odacı ve Çıkrıkçı 2017).

Çoğunlukla riskli davranışlar içeren ve bu tür davranışlara merakla devam eden ergenlik dönemi, gençler için çekici yenilikler olarak kabul edilen internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı gibi teknolojik bağımlılıklar için kritik bir dönemdir (Lemmens ve ark. 2009). İnternet, sosyal medya, akıllı telefonlar, dijital ortamlar ve dijital oyunlar gibi teknolojilerin kullanımı ergenler arasında yaygın olduğundan, bu genellikle gençleri teknolojik bağımlılıklara karşı savunmasız ve savunmacı hale getirir (Valkenburg ve Peter 2011). Çalışma (Kaess ve ark. 2014) Avusturya, Estonya, Fransa, Almanya, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Romanya, Slovenya ve İspanya'dan olmak üzere 11 Avrupa ülkesinden yaş ortalaması 14,9 olan 11.356 ergen ve genç arasında internet bağımlılığı prevalansı %4'tür. Problemlili internet kullanım prevalansı %13,4 olarak bulunmuştur. Çalışmada (Tsitsika ve ark. 2014), yedi Avrupa ülkesinde 14-17 yaş arası 13.284 ergende internet bağımlılığı prevalansının %1,2 ve internet bağımlılığı riskinin %12,7 olduğu bulunmuştur. İnternet ve teknoloji kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubunun ergenlik dönemindeki 11-15 yaş grubu olduğu belirtilmektedir (TÜİK 2018).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2018 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması raporunda, internet kullanım oranı yaş grubuna göre incelendiğinde, ergen ve gençler arasında internet kullanım oranının %90,7, 2013 verilerine göre ise 6-15 yaş grubunun bilgisayar kullanım oranının %73,1 olduğu, internet kullanım oranı %65,1, cep telefonu kullanım oranı ise %37,9'dur. Araştırmaya göre (Taylan ve Işık 2015) ergenler arasında internet bağımlılığı prevalansı %4.1 iken, internet bağımlılığı riski %28.5'tir. (Öner ve Arslantaş 2018) tarafından ergen lise öğrencileri ile yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, internet bağımlılığı riski sınırdaki olanların oranı %2.1 iken, patolojik internet bağımlılığı riski gösterenlerin oranı %0.4'tür. Dünya genelinde yapılan bir başka araştırmanın sonuçlarına göre ise dijital oyun bağımlılığı prevalansı %0,6 ile %15 arasında değişmektedir (Van Rooij ve ark. 2011, Poli ve Agrimi 2012).

Yapılan araştırmaya göre (Irmak- Yalçın 2014) 865 ergen ve gencin dijital oyun bağımlılığı oranı %28,8 olarak bulunmuş ve bu sonuç ergenlerin taşıdıkları riskler açısından dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Akıllı telefon kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalar katılımcılara göre incelendiğinde, çalışmaların genellikle ergen ve genç bireylere odaklandığı ve bu sonuçlara göre ergenlerde telefon kullanım oranının genel olarak %90'ın üzerinde olduğu belirtilmektedir (Noyan ve ark. 2015, Aktaş ve Yılmaz 2017).

Günümüzde toplumdaki bireylerin her ortamda kısacası yürürken, işe giderken, ulaşımında, okulda, işte, trafikte, mekandan bağımsız olarak internete bağlanabilmesi nedeniyle sosyal ağları, sosyal medyayı kullanma oranının arttığı söylenebilir (Çaycı ve Karagülle 2014). Özellikle sosyal medya kullanıcıları arasında yalan söylemenin arttığı, sosyal medya ve internet üzerinden çevrimiçi olmanın her zamankinden daha fazla teşhir edilmesinin bunda etkili olduğu söylenebilir (Selim 2022). Kullanıcıların dijital ortamlarda "sanal kimlik" olarak oluşturdukları kavram bir yalan ve aldatma olarak değil, bir kendini ifade etme biçimi olarak değerlendirilirse, sosyal medyada var olmayı tercih edenlerin iki kimliğe sahip olabileceği ve bunlardan birinin gizlemek istedikleri gerçek yönleri içeren sahte kimlik, diğerinin ise gerçek hayatta sahip oldukları gerçek kimlik olduğu söylenebilir. Bu da kişinin hayalini kurduğu özelliklere sahip olmayan sanal kimlik olarak ifade edilebilir (Ögel 2012, Bozkur ve Gündoğdu 2017).

Sosyal medya ortamları, egemen sınıfların manipülasyon araçlarına dönüşebildiği, otorite kuarabildikleri ve kişilerin bağımsızlığını ilan ettikleri ortamlar olarak ifade edilebilir (Babacan 2016). Sosyal medya ve dijital ortamların yarattığı olumsuz durumlar arasında kişisel mahremiyetin tehdit edilmesi, bilgi yığınından faydalı bilgilerin filtrelenmesinin zorluğu, manipülatif ve yalan haberlerin hızla yayılması, sosyal medya bağımlılığı, sosyal izolasyonlu yaşam tarzları akut sorunlar olarak sayılabilir (Çömlekçi ve Başol 2019). Bireyler sosyal medya ve dijital ortamlara katılırken mekân ve zaman kavramlarına hakim olabildikleri için işlerinin aksaması ve aksaması nedeniyle öfke, gerginlik, yalan söyleme, sosyal hayattan çekilme gibi olumsuz durumlar yaşayabilmektedir (Ceyhan 2008, Koca- Büyükgebiz ve Tunca 2020). Koca- Büyükgebiz ve Tunca'nın (2020) çalışmasında internet ve sosyal medya çerçevesinde oluşturulan 12 kategori "zihinsel çaba, kullanım kısıtlılığı, sosyal medya hesabı, kullanım nedeni, iletişim, davranış, performans, sağlık, yalan, telefon, kaygı, eğitim" olarak ifade etmiştir.

Ergen ve gençlerin sosyal medya, dijital ortamlara katılabilmek için sosyal çevreden büyük ölçüde uzaklaştıkları, içe kapandıkları, evden çıkmak istemedikleri ve internetsiz ortamlara gittikleri için internet aracılığıyla arkadaşlarıyla konuşup buluştukları, yüz yüze yapılan sosyal aktiviteleri azalttıkları, yaptıkları hakkında sıklıkla yalan söyledikleri ya da yaptıklarını gizlemeye çalıştıklarından (Koca- Büyükgebiz ve Tunca, 2020) bahsedilmektedir. Koca- Büyükgebiz ve Tunca'nın (2020) çalışmasında öğrenci, genç ve ergenlerin aileleri internet kullanımını kısıtlaya bile sürekli internet ile meşgul oldukları, iletişim ve sohbet açısından sanal ortamda kendilerini daha iyi ifade ettikleri, sosyal medya kullandıkları tespit edilmiştir. İnternete erişimleri olmadığında davranış bozuklukları yaşadıkları, saldırgan tutumlar sergiledikleri, kaygı yaşadıkları, internette ve sosyal medyada geçirdikleri saatler hakkında daha az bilgi vermeye çalışarak yalan söyledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de yapılan çalışmalar (Hazar 2011, Babacan 2016, Aydın ve Balım 2021) yalan söyleme davranışı, sosyal medya bağımlılığı ve bu ortamlarda yalanların yayılması gibi konulardan bahsetmektedir. Türkçe literatürde yapılan çalışmalar (Ceyhan 2008, Hazar 2011, Ögel 2012, Çaycı ve Karagülle 2014, Babacan 2016, Bozkur ve Gündoğdu 2017, Çömlekçi ve Başol 2019, Koca- Büyükgebiz ve Tunca, 2020, Aydın ve Balım 2021, Selim 2022) sosyal medya bağımlılığı ile yalan söyleme arasındaki ilişkiye değinmiş ve sosyal medya ortamlarında yalan söyleme eğiliminin artabileceğini belirtmiştir. Literatürde yer alan uluslararası çalışmalar (Zuckerman ve ark. 1979, Riggio ve Friedman 1983, Riggio ve ark. 1987, DeTurck ve Miller 1990, Buller ve Burgoon 1996, Kam 2003, Shaw ve Black 2008, Lemmens ve ark. 2009, Valkenburg ve Peter 2011, Van Rooij ve ark. 2011, Poli ve Agrimi 2012, Kaess ve ark. 2014, Tsitsika ve ark. 2014, Noyan ve ark. 2015) sosyal medya bağımlılığı ve yalan söyleme arasındaki ilişkiye değinmiş ve sosyal medya ortamlarında yalan söylemenin artabileceğinden bahsetmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, sosyal medya bağımlılığı ile yalan söyleme davranışının ilişkii kısaca incelenmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda, sosyal medya bağımlılığının diğer psikopatolojik örüntülerle yakından ilişkili olduğu ve sosyal medya kullanıcılarında yalan söyleme davranışının gelişebileceği ortaya konmuştur. Özellikle aşırı sosyal medya kullanımının, bireylerde gerçeklikten kopma ve sanal kimlik oluşturma eğilimini artırdığı, bunun da yalan söyleme davranışını tetikleyebileceği görülmüştür. Sosyal medya bağımlılığı ve yalan söyleme davranışı arasındaki ilişkinin daha detaylı araştırılması gerekmektedir. Gelecek çalışmalarda, bu iki olgunun psikoloji, sosyoloji, iletişim bilimleri ve dijital medya çalışmaları gibi farklı disiplinler çerçevesinde ele alınması önerilmektedir. Multidisipliner bir yaklaşımla yapılacak ampirik araştırmalar, konunun daha iyi anlaşılmasına ve etkili müdahale yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, sosyal medya platformlarının tasarımında ve kullanım politikalarında bu bulgular göz önünde bulundurularak, bağımlılık ve yalan söyleme davranışını azaltmaya yönelik önlemler alınması önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Akbayır Z (2016) Bana bir hikaye anlat: marka iletişimde hikaye anlatımı ve internet. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 6:67-84.
- Aktaş H, Aktan E (2014) Sosyal medya reklamcılığı ve tüketici tutumları: bir reklam aracı olarak facebook. Dijital İletişimin Etkisine İlişkin Uluslararası Akademik Konferans Bildirileri, 422-434.
- Aktaş H, Yılmaz N (2017). Smartphone addiction of university students in terms of loneliness and shyness factors. *Intell Syst Account Financ Manag*, 3:85-100.
- Akyazı E, Kara T (2013) Üniversitelerin sosyal medyayı iletişim kanalı olarak kullanımı: türkiye'deki yükseköğretim kurumları üzerine bir araştırma. *International Symposium on Language and Communication Exploring Novelties Book of Proceedings*, 4:1889-1900.
- Altunay A (2015) Bir sosyalleşme aracı olarak yeni medya. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9:410-428.
- APA (2013) *Diagnostic and Statistical Manual Of Mental Disorders*, 5th ed. (DSM-5). Washington DC, American Psychiatric Association.
- Arslan H (2014) Explanation of the spontaneous humor that develops in the digital environment, especially on social media, after social events. *Proceedings of the International Academic Conference on the Impact of Digital Communication*, 268-277.
- Aydın MS (2020) Yalanların renkleri: yalan tanımı ve türleri üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13:712-720.
- Aydın MS, Balım S (2021) Neden yalan söyleriz? üniversite öğrencilerinin ve yetişkinlerin yalan söyleme davranışlarına keşfedici bir bakış. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 9:291-304.
- Aydoğmuş EN, Demir M (2017) Problemlerle internet kullanımı ile sosyal onay ihtiyacı arasındaki ilişkinin incelenmesi. 1. Uluslararası Al Farabi Sosyal Bilimler Kongresi, 11-14.
- Babacan ME (2016). Sosyal medya kullanım alanları ve bağımlılık ilişkisi. *Addicta*, 3:7-28.
- Bauman Z, Lyon D (2013) *Liquid Surveillance: A Conversation*. Hoboken, NJ, Wiley.
- Bekiroğlu HA, Hülür AB (2016) Üniversite öğrencilerinin facebook kullanımı ve dijital şizofreni üzerine bir araştırma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6:146-175.
- Bok S (1978) *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*. New York, Pantheon Books.
- Boz N (2012) Yeni iletişim ortamlarında dijital kimlik ve benlik sunumu (Doktora tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Bozkur B, Gündoğdu M (2017) Ergenlerde utangaçlık, kendini gizleme ve sosyal medya tutumları arasındaki ilişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14:147-159.
- Bozkurt V (2018) Sosyal medya kullanan gençler arasında bencillik ve yalnızlık. *Türkiye'nin Yüzyılı ve Geleceği Uluslararası GençlikSempozyumu Tebliğler Kitabı*, Yayına haz. M. Aslan, İstanbul.
- Brand RJ, Bonatsos A, D'Orazio R, DeShong H (2012) What is beautiful is good, even online: correlations between photo attractiveness and text attractiveness in men's online dating profiles. *Intell Syst Account Financ Manag*, 28:166-170.
- Buller DB, Burgoon JK (1996) Interpersonal deception theory. *Commun Theory*, 6:203- 242.
- Buluş B, İşman A, Yüzüncüyıl Kübra S (2016) Sosyalleşmenin dijital dönüşümü ve dijital benliğin sunumu. *TRT Akademi Dergisi*, 1:608-619.
- Ceyhan E (2008) Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: internet bağımlılığı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15:109-116.
- Chou HG, Edge N (2011) They are happier and having better lives than I am: the impact of using facebook on perceptions of others' lives. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*, 15:117-121.
- Çaycı B, Karagülle AE (2014) Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4:1-9.
- Çelik R, Özçağlayan M (2014) Self-expression, exposure and surveillance in social media (a qualitative study on the transformation of surveillance with digital information). *Proceedings of the International Academic Conference on the Impact of Digital Communication*, 187-210.
- Çetiner- Sağel E (2021) Çocuklarda yalan davranışının bilişsel, sosyal, duygusal ve bireysel yordayıcılarının incelenmesi (Doktora tezi). İzmir: Ege Üniversitesi.
- Çetinkaya A, Özdemir Z (2014) Sosyal ağların pazarlama disiplinlerinde kullanımı: instagram üzerine bir inceleme. *Dijital İletişimin Etkisine İlişkin Uluslararası Akademik Konferans Bildirileri*, 581-598.
- Çolak HE, Yıldırım ŞS, Esen ÜB (2018) Çalışanların yalan söyleme eğilimi ile verimsiz davranışlar arasındaki ilişkide kişiliğin düzenleyici rolü. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20:76-95.
- Çömlekçi MF, Başol O (2019) Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17:173-188.
- Deligöz E (2019) Yeni toplumsal örüntüler ve sosyal medyada benlik sunumu (Yüksek lisans tezi). İzmir, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.
- Deligöz E (2020) *Sanal Dünya ve İnsan: Psikoloji ve Sosyoloji Yaklaşımı*. İstanbul, KDY Yayınları.

- DePaulo BM, Ansfield ME, Kerkendol SE, Boden JM (2004) Serious lies. *Basic Appl Soc Psych*, 26:147-167.
- DePaulo BM, Kashy DA (1998) Everyday lies in close and causal relationships. *J Pers Soc Psychol*, 74:63-79.
- DePaulo BM, Kashy DA, Kerkendol SE, Wyer MM, Epstein JA (1996) Lying in everyday life. *J Pers Soc Psychol*, 70:979-995.
- DeTurck MA, Miller GR (1990) Training observers to detect deception: effects of self-monitoring and rehearsal. *Hum Commun Res*, 16:603-620.
- Druzin BH, Li J (2011) Predicting the act of lying as a crime: if possible, under what conditions can lying be considered a crime? *J Crim Law Criminol*, 101:529-574.
- Durmuş B, Yurtkoru ES, Ulusu Y, Kılıç B (2010) Facebook'tayız; Sosyal Paylaşım Sitelerinin Bireylere ve İşletmelere Yönelik İncelenmesi: Facebook Üzerine Bir Araştırma. İstanbul, Beta Yayınları.
- Ekman P (1996) Why don't we catch liars? *Soc Res*, 63:801-817.
- Ektiriciöglü C, Arslantaş H, Yüksel R (2020) Ergenlerde çağın hastalığı: teknoloji bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29:51-64.
- Ellison NB, Steinfield C, Lampe C (2007) The benefits of facebook "friends": social capital and college students' use of online social network sites. *J Comput Mediat Commun*, 12:1143-1168.
- Ford CV (1997) Lie! Lie!! Lie!!!. (Trans. Ş. Kūçūkal). Ankara, HYB Publishing.
- Fulk J, Steinfield CW, Schmitz J, Power, JG (1987) A social information processing model of media use in organizations. *Communic Res*, 14:529-552.
- Goffman E (1967) *Interpersonal Rituals: Essays On Face-To-Face Behavior*. New York, Pantheon Books.
- Greenfield P (2002) *Cognitive and moral evaluations of lies and deception (Doctoral thesis)*. New York, The City University.
- Griffiths M (1995) Technological addictions. *Clinical Psychology Forum*, 14-19.
- Griffiths M (1999) Internet addiction: fact or fiction? *Psychologist*, 12:246-250.
- Griffiths M (2005) A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *J Subst Use*, 10:191-197.
- Griffiths MD (1996) Internet addiction: an issue for clinical psychology? *Clinical Psychology Forum*, 97:32-36.
- Griffiths MD (2013) Social networking addiction: emerging themes and issues. *J Addict Res*, 4:1-2.
- Griffiths MD, Kuss DJ, King D (2012) Video game addiction: past, present and future. *Curr Psychiatry Rev*, 8:308-318.
- Griffiths MD, Szabo A (2014) Is excessive online usage a function of medium or activity? An empirical pilot study. *J Behav Addict*, 3:74-77.
- Günüş S, Kayri M (2010) Türkiye'de internet bağımlılığı profili ve internet bağımlılığı ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik-güvenirlilik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39:220-232.
- Hazar M (2011) Sosyal medya bağımlılığı: bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32:151-175.
- Heim J, Brandtzaeg PB, Hertzberg KB, Endestad T, Torgersen L (2007) Children's usage of media technologies and psychosocial factors. *New Media Soc*, 9:425-454.
- Henderson EC (2001) *Understanding Addiction*. Jackson, MS, University Press of Mississippi.
- Irmak- Yalçın A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun oynama davranışlarının sağlık davranışı etkileşim modeline göre incelenmesi (Doktora tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Işık A (2018) Platon'un devlet/politea'sında yalanın ontolojik yapısı. *Süleyman Demirel University Faculty of Economics and Administrative Sciences Journal*, 23: 1-16.
- Joinson AN, (2008) Looking at, looking up or keeping up with people?: motives and use of facebook. In *Proceeding of the Twenty-sixth Annual SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1027-1036.
- Kaess M, Durkee T, Brunner R, Carli V, Parzer P, Wasserman C et al. (2014) Pathological internet use among european adolescents: psychopathology and self-destructive behaviors. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 23:1093-1102.
- Kam KY (2003) A cultural model of nonverbal deceptive communication: the independent and interdependent self-construals as predictors of deceptive communication motivation and nonverbal behaviors under deception (Doctoral thesis). Tucson, AZ, University of Arizona.
- Karabulut A, Gökler R (2023) Teknoloji bağımlısı çocuklarla iletişim. *YÖBU Faculty of Health Sciences Journal*, 4:54-61.
- Karaoğlu B (2015) Gündelik hayatta benlik sunumunun sosyal paylaşım ağı facebook üzerinden incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Karpman B (1949) Lying: a minor inquiry into the ethics of neurotic and psychopathic behavior. *J Crim Law Criminol*, 40:135-157.
- Kırık AM, Yazıcı N (2017) Sosyal medyada instagram örneğiyle hikaye anlatımı. *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5:82-99.
- Kim S, Kim R (2002) A study of internet addiction: status, causes, and remedies. *Int J Hum Ecol*, 3:1-19.
- Kj A (2001) Internet use among college students: an exploratory study. *J Am Coll Health*, 50, 21-26.
- Knapp ML, Comadena ME (1979) Telling it like it isn't: a review of theory and research on deceptive communications. *Hum Commun Res*, 5:270-285.
- Koca- Büyükgebiz E, Tunca MZ (2020) İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkileri üzerine bir araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4:77-103.

- Koç M (2017) Dramaturji kuramı çerçevesinde engelli bireylerin sosyal medyada benlik sunumu. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 10:262-281.
- Köknel Ö (1998) Kayıdan Mutluluğa Kişilik. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kross E, Verduyn P, Demiralp E, Park J, Lee DS, Lin N et al. (2013) Facebook use predicts declines in subjective well-being in young adults. PloS One, 8:e69841..
- Kulak Ö (2017) Platon'dan Strauss'a: düzenin kurulması ve sürdürülmesinde soylu yalanın rolü. ViraVerita E-Dergi, 5:35-48.
- Kuss DJ, Griffiths MD (2012) Online social networking and addiction-a review of the psychological literature. Int J Environ Res Public Health, 8:3528-3552.
- Kuss DJ, Shorter GW, Van Rooij AJ, Griffiths MD, Schoenmakers TM (2014) Assessing internet addiction using the parsimonious internet addiction components model- a preliminary study. Int J Ment Health Addict, 12:351-366.
- Kwon M, Lee JY, Won WY, Park JW, Min JA, Hahn C et al. (2013) Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). PloS One, 8:e56936..
- Lampe C, Ellison N, Steinfield C (2006) A facebook in the crowd: social searching vs. social browsing. In Proceedings of the 2006 20th anniversary conference on Computer supported cooperative work, 167-170.
- Lee E, Ahn J, Kim YJ (2014) Personality traits and self-presentation at facebook. Pers Individ Dif, 69:162-167.
- Lee K, Ross H (1997) The concept of lying in adolescents and young adults: testing sweester's folkloristic model. Merrill Palmer Q, 43:255-270.
- Lemmens JS, Valkenburg PM, Peter J (2009) Development and validation of a game addiction scale for adolescents. Media Psychol, 12:77-95.
- Lewis M (1993) The Development of Deception. In M. Lewis & C. Saarni (Eds.), Lying and deception in everyday life, 90- 105. New York, Guilford Press.
- Lin YH, Chang LR, Lee YH, Tseng HW, Kuo TB, Chen SH (2014) Development and validation of the smartphone addiction inventory (SPAI). PloS One, 9:e98312.
- Marwick AE (2012) The public domain: Social surveillance in everyday life. Surveill Soc, 9:378-393.
- Minkler LP, Miceli TJ (2004) Lying, integrity, and cooperation. Rev Soc Econ, 62:27-50.
- Nazlıgül- Denizci M, Baş S, Akyüz Z, Yorulmaz O (2018) Internet gaming disorder and treatment approaches: a systematic review. Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 5:13-35.
- Niedzwiecki H (2010). Gözetleme Günlüğü. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Noyan CO, Darçın AE, Nurmedov S, Yılmaz O, Dilbaz N (2015) Akıllı telefon bağımlılığı ölçeği kısa formunun üniversite öğrencileri arasında türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Anadolu Psikiyatri Derg, 16:73-81.
- Odacı H, Çıkrıkçı Ö (2017) Differences in problematic internet use based on depression, anxiety and stress levels. Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 4: 41-61.
- Oğuz N, Kara HŞ (2018) 54-66 aylık çocuklarda prososyal yalan davranışı ile zihin teorisi ve yürütücü işlevler arasındaki bağlantılar. Psikoloji Çalışmaları, 38:129-154.
- Ögel K (2012) İnternet Bağımlılığı, İnternet Psikolojisini Anlamak ve Bağımlılıkla Başa Çıkmak. İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Öner K, Arslantaş H (2018) Internet addiction in high school students, affecting factors and relationship between internet addiction and depression risk. Journal Medical Brasovean, 1:38-49.
- Özdemir Z (2016) Sosyal medyada kimlik inşasında yeni akım: özçekim kullanımı. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2:112-131.
- Özmen A, Huyut- Çetintulum B, Yücel N (2021) İnternet oyun bozukluğu olan kişilerin MR görüntülerinde merkezi sinir sistemi anatomik yapılarındaki değişikliklerin literatür taraması. Mevlana Tıp Bilimleri, 1: 10.
- Peker G (1995) Biyoenerjetik Psikoterapi. İstanbul, Era Yayıncılık.
- Poli R, Agrimi E (2012) Internet addiction disorder: prevalence in an italian student population. Nord Psykiatr Tidsskr, 66:55-59.
- Popliger M, Talwar V, Crossman A. (2011). Predictors of children's prosocial lie-telling: motivation, socialization variables, and moral understanding. J Exp Child Psychol, 110:373-392.
- Püsküllüoğlu A (2004) Türkçe Sözlük. Ankara, Dost Yayınları.
- Riggio RE, Friedman HS (1983) Individual differences and cues to deception. J Pers Soc Psychol, 45:899-915.
- Riggio RE, Tucker J, Throckmorton B (1987) Social skills and deception ability. Pers Soc Psychol Bull, 13:568-577.
- Samsakçı M (2015) Sanatta ve edebiyatta yalanın yeri ve değeri üzerine. Yeni Türk Edebiyatı Çalışmaları, 7:91-109.
- Saygılı S (2004) Çocuklarda Davranış Bozuklukları. İstanbul, Elit Yayınları.
- Selim F (2022) Dürüstlük ve yalan üzerine: geçmiş, bugün ve felsefi inceleme. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6:703-719.
- Shapira NA, Lessig MC, Goldsmith TD, Szabo ST, Lazowitz M, Gold MS, Stein DJ (2003) Problematic internet use: proposed classification and diagnostic criteria. Arch Depress Anxiety, 17:207-216.
- Shaw M, Black DW (2008) Internet addiction: definition, assessment, epidemiology, and clinical management. CNS Drugs, 22:353-365.

- Şener G (2010) Kişiselleştirilmiş cemaat medyası olarak sosyal ağlar: türkiye’de facebook kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Kırılan Kalıplar*, 2:249-277.
- Şengün S (2014) A semiotic reading for digital avatars and their role in uncertainty reduction in digital communication. *Proceedings of the International Academic Conference on the Impact of Digital Communication*, 34- 45.
- Talwar V, Lee K (2008) Social and cognitive correlates of children's lying behavior. *Child Development*, 79:866-881.
- Taylan HH, Işık M (2015). Sakarya’da ortaokul ve lise öğrencilerinde internet bağımlılığı. *Turkish Studies*, 10:855-874.
- Tokunaga RS (2011) Social networking site or social surveillance site? understanding the use of interpersonal electronic surveillance in romantic relationships. *Comput Human Behav*, 27:705-713.
- Toprak A, Yıldırım A, Aygül E, Binark M, Börekçi S, Çomu T (2009) Sosyal Ağ Facebook: Görüyorum Öyleyse Varım. İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Tsitsika A, Janikian M, Schoenmakers TM, Tzavela EC, Ólafsson K, Wójcik S, Richardson C (2014) Internet addictive behavior in adolescence: a cross-sectional study in seven European countries. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*, 17:528-535.
- Turgut G, Kışla T (2015) Bilgisayar destekli hikâye anlatımı yöntemi: alanyazın araştırması. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6:97-121.
- Tüfekçi Z (2008) Can you see me now? audince and disclosure regulation in online social network sites. *Bull Sci Technol Soc*, 28:20-36.
- TUIK (2018) Hanehalkı bilgi teknolojileri kullanım araştırması. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.doid=21779> (Accessed 18.01.2018).
- Uğurlu Ö (2015) Kadının benlik sunumunun güncel bir aracı olarak sosyal ağlar bir tasarım unsuru: “kusursuzlaştırma”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8: 231-248.
- Uluçay DM, Uzun K (2017) İş ortamında whatsapp kullanımı ve kesintiye uğrama. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 10:216- 231.
- Ulusoy MA (2020) The effect of positive psychology-based group guidance on 7th grade students' lying tendencies and self-esteem (Doctoral thesis). İstanbul, Marmara University.
- Uzun Ö, Yıldırım V, Uzun E (2016) Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan ergenlerde sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve sosyal medya bağımlılığı, benlik saygısı ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Aile Hekimliği ve Birinci Basamak Dergisi*, 10:142-147.
- Uzun S (2011) Ergenlerde yalan tutumuna psiko-sosyal yaklaşım (Sakarya örneği) (Yüksek lisans tezi). Sakarya, Sakarya Üniversitesi.
- Ünal S (2017) Kişilerarası gönüllü dijital gözetim ve gençlik: siyasi ve dini kimliklerin gündelik ilişkilere yansımaları bağlamında ifşası. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6:2546-2573.
- Ünal-Tutgun A (2015) Sosyal medya bağımlılığı: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma (Doktora tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Üretmen S (2008) Cinsiyet, yalan söyleme ve ilgi kazanmanın yalan söylemeye ilişkin yüklemelere etkisi (Doktora tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Valkenburg PM, Peter J (2011) Online communication among adolescents: an integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *J Adolesc health*, 48:121-127.
- Van den Eijnden RJ, Lemmens JS, Valkenburg PM (2016) The social media disorder scale. *Comput Human Behav*, 61:478-487.
- Van Rooij AJ, Schoenmakers TM, Vermulst AA, Van Den Eijnden RJ, Van De Mheen D (2011) Online video game addiction: identification of addicted adolescent gamers. *Addict*, 106:205-212.
- Vrij A (2008) *Detecting Lies and Deceit*. Hoboken, NJ, Wiley.
- Williams EJ, Bott LA, Patrick J, Lewis MB (2013) Telling lies: The irrepressible truth. *Plos One*, 8:e60713.
- Yavuzer H (2000) *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Young KS (1997) What makes the Internet addictive: potential explanations for pathological Internet use. *105th Annual Conference of the American Psychological Association*, 15:12-30.
- Young KS (1998) *Caught in The Net: How to Recognize the Signs of Internet Addiction and a Winning Strategy for Recovery*. New York, Wiley.
- Zuckerman M, DeFrank RS, Hall JA, Larrance DT, Rosenthal R (1979). Facial and vocal cues of deception and honesty. *J Exp Soc Psychol*, 15:378-396.
- Zuckerman M, DePaulo BM, Rosenthal R (1981) Verbal and nonverbal communication of deception. *Adv Exp Soc Psychol*, 14:1-59.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.